

ПЕДАГОГІКА

УДК 378.1(4-13)

С.В. САПОЖНИКОВ

*Республіканський вищий навчальний заклад
«Кримський гуманітарний університет»,
м. Ялта*

СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У статті здійснюється аналіз процесу функціонування державної освітньої системи Турецької Республіки як країни – члена Чорноморського економічного співтовариства.

Ключові слова: державна освітня система, освітня система Турецької Республіки, Чорноморське економічне співтовариство.

Постановка проблеми. У сфері педагогічної освіти та освіти дорослих в країнах Чорноморського регіону посилюються взаємозв'язки і взаємодія між національними системами підготовки вчителів різних країн. У 90-х роках минулого сторіччя у зв'язку з розвитком єдиного європейського освітнього простору міжнародний педагогічний лексикон поповнюється новим феноменом «Європейський вимір в освіті» (European Dimension in Education), який пов'язаний з планомірним запровадженням кожною країною власної стратегії відновлення педагогічної освіти. І тут не можна не враховувати вплив країн Чорноморського економічного співтовариства на освітні процеси, що відбуваються в Україні.

На сучасному етапі розвитку людського співтовариства у сфері педагогічної освіти в країнах Чорноморського регіону відбуваються значні зміни – здійснюється оновлення всіх структур його національних систем, модернізуються зміст і методи підготовки вчителів, розвиваються нові форми і зв'язки між професійною підготовкою вчителя і школою. Загальний напрям усіх змін у системі вищої освіти обумовлений розпочатим об'єднанням з державами Чорноморського економічного регіону і країнами Європейського союзу. На початку XXI ст. уряди одинадцяти країн – Румунії, Болгарії, Туреччини, Грузії, Росії, України (прибережні країни) і Молдови, Албанії, Греції, Азербайджану, Вірменії домовилися про Чорноморське економічне співтовариство (BSEC), у якому функціонує Парламентська асамблея Чорноморського економічного співтовариства (PABSEC). Обидві регіональні організації у своїх статутних документах орієнтуються на європейські освітні процеси і прагнуть співробітництва у галузі вищої освіти. Усі країни регіону приєдналися до ООН і її спеціалізованих органів, а також до Організації з безпеки і співробітництва в Європі (OSCE). Зазначимо, що у системах вищої освіти країн Чорноморського регіону навчається близько 5 млн студентів і працює близько 400 тис. викладачів. 6 березня 1993 р. у Стамбулі міністри культури Албанії, Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Грузії, Молдови, Румунії, Росії, Туреччини та України підписали Чорноморську конвенцію про співробітництво у галузі культури, освіти, науки та інформації. П'ятнадцять статей конвенції охоплюють різноманітні починання, а також різні форми співробітництва у галузі культури, освіти, науки та інформації, у тому числі співробітництво та взаємообмін наукових і культурних організацій та освітніх установ. Конвен-

ція передбачає обмін викладачами, лекторами та студентами, мовну практику, наукову та дослідну діяльність, навчання в аспірантурі, обмін інформацією про можливості взаємного визнання дипломів і ступенів, розробку програм молодіжного культурного обміну, міжрегіональне співробітництво та пряму взаємодію міст та регіонів, що приєдналися до конвенції країн у галузі культури, освіти, науки та інформації.

У 1997 р. з метою розвитку співробітництва та ефективної взаємодії в освітній, науковій та культурній сферах університетів та інших організацій країн – учасниць Організації Чорноморського економічного співтовариства була заснована Мережа університетів Чорноморського регіону (BSUN).

Сьогодні між країнами – членами Парламентської асамблеї Чорноморського економічного співтовариства (PABSES) діють двосторонні урядові угоди та протоколи про співробітництво у галузі освіти. Туреччина підписала договори про співробітництво у галузі культури і освіти з Албанією, Азербайджаном, Румунією та Росією. Україна має домовленість про співробітництво у галузі освіти з Румунією та Молдовою. Міністерство освіти Азербайджанської Республіки уклало договори про співробітництво з відповідними міністерствами Туреччини, Росії та Молдови. Грецька Республіка у галузі освіти співробітничала з Азербайджаном, Албанією, Вірменією, Болгарією, Грузією, Румунією, Росією, Туреччиною та Україною.

Аналіз останніх досліджень. Наукове дослідження вищезазначених процесів є актуальним завданням у світлі перспектив інтеграції України в загальноєвропейський освітній простір. Теорія і практика зарубіжного освітнього процесу стала предметом наукового пошуку провідних українських науковців (Н. Абашкіної, Г. Алексевиц, О. Олексюка, Г. Єгорова, О. Ковязіної, Л. Латун, Б. Мельниченко, Є. Москаленко, О. Овчарук, О. Рибак, Г.В. Степенко, І. Тараненко, І. Фольварочного, О. Глузмана, Л. Пуховської, Т. Панського, В. Вдовенко, В. Семілетко, Г. Воронки, Т. Осадчої, Т. Кошманової та ін.). Проблеми історії, філософії і теорії вищої педагогічної освіти в Україні і за кордоном висвітлено у працях С. Гончаренка, І. Зязюна, Н. Ладижець, В. Лугового, В. Майбороди, Н. Ничкало, Ф. Паначіна, З. Равкіна, Ш. Чанбарісова, В. Шадрікова, І. Яковлева, М. Ярмаченка, Б. Вульфсона, С. Головка, В. Кеміня, Н. Лізунова, З. Малькова, І. Марцінковського, М. Нікандрова, Л. Пуховської, Т. Яркіної, Т. Кошманової та ін.

Так, проблема підготовки педагогічних кадрів у країнах Чорноморського регіону у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. тривалий час залишалася поза увагою провідних учених, що і обумовило наш науковий інтерес. Щодо Турецької Республіки, то ця країна посідає особливе місце у Чорноморському регіоні та світовому освітньому просторі як країна – кандидат на членство у Європейському Союзі.

Метою статті є розгляд системи вищої освіти Турецької Республіки як країни – члена Чорноморського економічного співтовариства.

Згідно з метою було поставлено такі **завдання**: здійснити огляд сучасної системи вищої освіти Туреччини як країни – члена Чорноморського економічного співтовариства.

Турецька Республіка розташована у Південно-Західній Азії та Південно-Східній Європі. Загальна площа – 779, 5 тис. км².

У 2006 р. населення Туреччини складало 74,5 млн осіб. Близько 25% населення країни навчаються офіційно. Мова навчання у країні – турецька (за деякими винятками). Державний устрій – республіка. Глава держави – Президент. Законодавчий орган – однопалатна Велика Національна Асамблея, до якої входять 550 депутатів (обираються на 5 років). За економічними характеристиками Туреччина належить до середньорозвинутих країн. Провідні галузі економіки – сільське господарство (13% ВВП), промисловість (30% ВВП), сфера послуг (57% ВВП). Активно розвивається зовнішня торгівля [29, с. 22].

Система державної освіти Турецької Республіки складається із двох основних частин:

1. Офіційна освіта.
2. Неофіційна (приватна) освіта.

Зазначимо, що офіційна освіта – це систематична освіта, яка надається в офіційних школах. Турецька державна освіта складається з п'яти ланок:

- дошкільна (підготовча школа);
- начальна школа;

- середня школа;
- середня технічна освіта;
- вища освіта.

Структуру державної освіти Турецької Республіки наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Середній вік людини, років	Рівень освіти та кваліфікація
3–5	Дошкільна освіта (вона є необов'язковою). Підготовча освіта надається у дитячих садках (Ana Okulları). За якість підготовчого навчання безпосередню відповідальність несе Міністерство державної освіти
6–14	Обов'язкова початкова освіта. Базове навчання триває 8 років без перерви між початковою і середньою освітою. Відповідно до закону № 4306 обов'язкову навчальну освіту з 1997 р. отримують усі діти у віці від 6 до 14 років.
15–18	Середня освіта (всеохоплююча середня освіта. Професійна і технічна середня освіта). Середню освіту отримують у загальноосвітніх, професійних і технічних освітніх закладах, які пропонують 3 роки навчання (з 2007 р. 4 ефективних роки навчання) для осіб, які завершили навчання у початковій школі (отримали початкову освіту)
19–20	Професійна кваліфікація , відома як «Önlisans Diploması» може присуджуватися Meslek Yüksekokulları після короткого циклу професійного навчання у вищих навчальних закладах. Вищезазначені навчальні заклади є філіалами університетів
19–22	Університетські ступені включають перший цикл кваліфікацій, ступінь бакалавра «Lisans Diploması». Ступінь бакалавра надається особам, які успішно завершують 4-річний курс навчання в університеті
22–24	Другий етап отримання кваліфікації відомий як Yüksek Lisans Diploması (магістр). Ступінь магістра надається особам, які успішно завершили 2-річне навчання в університеті (або 1,5 року у випадку, коли навчальними програмами не передбачений захист магістерської дисертації)
24	Аспірант, ступінь доктора наук , відома як «Doktora Diploması», може бути отримана особами, які успішно завершили магістерський навчальний курс або навчальний курс бакалавра за певними правилами з подальшим 3-річним навчанням

Система управління вищою освітою країни є централізованою. Управління освітою здійснюється Міністерством національної освіти, до складу якого входять центральне представництво (міністерський офіс, Рада з освіти та дисципліни, головні службові відділи, консультативні та контрольні відділи, допоміжні підрозділи та інституції, утворені при сприянні міністра, зокрема Центр професійних і технічних освітніх досліджень та розвитку, а також Рада з координації проектів), провінційне представництво (діє у 81 провінції та 922 районах), зарубіжне представництво (39 представництв у зарубіжних країнах), інституції-філії (Адміністративна колегія, Національна освітня академія тощо). До головних обов'язків Міністерства національної освіти належать планування, моніторинг, контроль усіх освітніх послуг в закладах різних рівнів; відкриття закладів формальної та неформальної освіти (за винятком закладів вищої освіти); організація навчання громадян країни за кордоном; розробка і утвердження навчальних програм; координація роботи офіційних, приватних та громадських організацій; удосконалення матеріально-технічної бази освітніх закладів.

Сьогодні до вищих навчальних закладів Туреччини належать університети, факультети, інститути, вищі освітні школи і прикладні дослідні центри [2, с. 922]. У Туреччині налічується 54 університети з 396 факультетами, 64 вищі школи, 174 професійні вищі школи та 211 інститутів. Згідно із законом № 2547 «Про вищу освіту» ректорів університетів призначає президент республіки з числа кандидатів, представлених РВО (YÖK), а деканів факультетів – безпосередньо Рада з вищої освіти (YÖK) із середовища професорів, рекомендованих ректорами університетів. Рада з вищої освіти надає університетам такі права і обов'язки:

1. Сенати університетів, університети і пов'язані з ними керівні органи зобов'язані надавати звіт з виконаної роботи за 10 місяців в офіційну газету (Resmî gazetesî) [1]. Університети вільні в ухваленні програми навчання.

2. Єдиною інстанцією, яка вирішує питання, пов'язані із студентами, є університет. Рада з вищої освіти (УОК) вирішує лише питання плану вступу до університету, координує плани прийому абітурієнтів в усіх університетах країни [1].

3. Рада з вищої освіти надає повну свободу університетам у підборі персоналу, прийнятті на роботу викладачів або їх звільненні [1].

У системі УОК (Ради з вищої освіти) існують університети двох видів: державні та приватні. Зазначимо, що процедура вступу до університетів обох видів є однаковою. Абітурієнтам пропонується скласти загальний вступний іспит до університету (ÖSS). Після складання вищезазначеного іспиту на підставі власного вибору та за результатами вступного іспиту вони розподіляються до різних університетів.

Неофіційна (приватна) освіта включає в себе усю освітню діяльність та заклади освіти, що створені для осіб, які ніколи не навчалися у системі державної освіти або залишили школу на одному з рівнів освітньої системи, а саме: приватні турецькі початкові школи, іноземні початкові школи, міжнародні початкові школи, коледжі практичних мистецтв для дітей, центри технічної освіти для дорослих, центри громадської освіти, освітні курси (читання та письмо), професійні підготовчі центри, управлінські та дослідні центри.

Неофіційна (приватна) освіта включає в себе три основні ланки: загальнодоступне навчання, професійну освіту, дистанційне навчання.

Турецька державна освітня система базується на таких принципах: загальності та рівноправності освіти; спрямованості на потреби окремої особистості та суспільства; праві особистості на освіту; доступності та справедливості освіти; неперервності освіти; революційних принципах Ататюрка; демократичності освіти; секуляризації освіти; науковості освіти; планування навчального процесу; можливості сумісного навчання; співробітництва школи та сім'ї; повсюдності навчання;

Міністерство державної освіти Туреччини несе відповідальність за: складання навчальних планів; координацію роботи офіційних, приватних та громадських організацій; проектування та будівництво шкіл; удосконалення матеріально-технічної бази освітніх закладів.

Особливий інтерес для нашого дослідження становить структура університетів Туреччини. Очолює університет ректор. Академічно кожен університет складається з факультетів, інститутів, вищих шкіл і дослідних центрів.

Факультети складаються з департаментів і субдепартаментів. Голова факультету — декан. Кожен департамент (у нас — кафедра) має свого завідувача, якого призначає ректор за пропозицією декана факультету.

Інститути займаються тільки дослідженнями і працюють із студентами, які вже закінчили навчання в університеті. Всі інститути в першу чергу займаються організацією і координацією спецкурсів і дослідною роботою. Інститути прямо підпорядковані ректорату. Інститути для студентів, що вже закінчили навчання, поділяються на три типи: суспільних наук, природних наук і базисних наук, кожний з яких несе відповідальність за певну групу курсів. Наприклад, інститут суспільних наук координує всіх випускників з гуманітарних, суспільних наук, економіки, включаючи юриспруденцію, педагогіку, політичні науки і теологію. Таким чином, інститут медичних наук відповідає за тих випускників, що займаються медициною, фармацевтикою, зуболікарською справою і ветеринарією. На додаток до цих трьох головних інститутів існують також інші дослідні інститути при університетах, які спеціалізуються на певному полі діяльності і можуть, об'єднавшись з основними інститутами, пропонувати свої спецкурси.

Вищі школи і професійні школи дають можливість отримання різних професій. Вищі школи і професійні вищі школи передбачають 4-річний курс навчання, крім того, існують дворічні школи для підвищення кваліфікації керівного складу. Щорічний набір студентів в інститути і вищі школи планується і остаточно визначається Радою з вищої освіти. Таким чином, Рада бере до уваги насущні потреби країни у фахівцях того або іншого напрямку.

Деякі слова потрібно сказати про університетський бюджет і так звані поновлювані фонди. Оскільки Рада з вищої освіти була організована в кінці 1981 р., лише в 1983 р. бюджет вищої освіти був відокремлений від бюджету Міністерства національної освіти. Рада

з вищої освіти стала органом автономним і таким, що координує та вирішує проблеми університетських бюджетів. Для університетів і їх філіалів в інститутах основним джерелом доходу є державні субсидії, що призначаються на кожен фінансовий рік парламентом. Цей бюджет ґрунтується на пропозиціях РВО, Ради Міністрів, також беручи до уваги індивідуальні замовлення на бюджет від самих університетів.

Існують також так звані поновлювані фонди. Окрім щорічних державних субсидій, університет має можливість створення власних позабюджетних джерел доходу, якими можуть бути контракти, дослідні проекти, консультаційні послуги, служби з охорони здоров'я і створення таких підприємств, як ферми, рибні господарства, друкарні, комп'ютерні служби. Усі доходи з цих джерел надходять до поновлюваних фондів, які організуються університетами або їх філіалами – інститутами незалежно та індивідуально. Організація і використання цих фондів регулюються і контролюються самими університетами [3, с. 126].

Таким чином, можна сказати, що реформа вищої освіти 1981 р. стала важливим кроком уряду Туреччини у справі освіти і підготовки національних кадрів. Головним підсумком цієї реформи стала поява таких централізованих установ зі своїми чітко окресленими функціями, якими стали Рада з вищої освіти (РВО), центр відбору і розміщення студентів, міжуніверситетська рада, рада ректорів та ін.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, ми можемо зробити висновок, що на початку XXI ст. у Туреччині спостерігається тенденція до зростання якісного рівня освіти, що зумовлює певні успіхи і в культурному розвитку цієї країни. Освітня система країни знаходиться на шляху пошуку оптимальної відповідності між сталими традиціями турецької вищої школи та новими викликами, які пов'язані із входженням країни до світового освітнього простору.

Список використаної літератури

1. Просвещение в странах мира (словарь-справочник). – М.: Просвещение, 1987. – 435 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремінь. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Сапожников С.В. Спроба структурного аналізу системи вищої освіти в Туреччині / С.В. Сапожников // Гуманітарні науки. – 2008. – № 1 (15). – С. 125–130.

В статье анализируется процесс функционирования государственной образовательной системы Турецкой Республики как страны – члена Черноморского экономического сотрудничества.

Ключевые слова: государственная образовательная система, образовательная система Турецкой Республики, Черноморское экономическое сотрудничество.

The process of the state educational system functioning in the Turkish Republic as the country-member of the Black Sea economic cooperation system is analyzed in the article.

Key words: the state educational system, educational system of the Turkish Republic, the Black Sea economic cooperation system.

Надійшло до редакції 8.02.2011.